

An Investigation of Prospective Teachers' Critical Thinking Attitudes and Locus of Control*

A. Seda SARACALOĞLU†

Serap YILMAZ‡

Abstract: This study was aimed to investigate the prospective teachers' critical thinking attitudes and locus of control. In this research, survey method was used. The population consisted of prospective teachers who are student at Mugla University, Pamukkale University and Adnan Menderes University. Sample consisted of 155 first grade and 151 fourth grade students. Data were collected by "Critical Thinking Scale" that was developing by researchers and "Rotter Internal-External Locus of Control Scale". In the study, correlation coefficient and independent samples t-test were made use of as statistical techniques. Findings show that positive and low correlation between critical thinking and locus of control scores and students' critical thinking scale total scores and subscale scores are low out of "decide based upon evidence" subscale. At the end of the study, it was seen that students are external oriented. Fourth grade male students' locus of control scores is higher than the female students'. External oriented students' critical thinking scores are higher than internal oriented students' scores.

Key Words: Critical thinking, locus of control, prospective teacher

SUMMARY

Purpose and Significance: This study was aimed to investigate the primary school teachers' critical thinking attitudes and locus of control and determine relationship between them.

Methods: The study is based on descriptive research design. The population consists of first and fourth grade students at Adnan Menderes University, Mugla University and Pamukkale University. 306 students (155 first grade and 151 fourth grade) at Adnan Menderes University, Mugla University and Pamukkale University, Faculty of Education, departments of primary school teacher were included in the sample. Two scales were used as a data gathering instrument. Critical Thinking Scale is developing by researcher and Internal-External Locus of Control Scale was developed by Rotter in 1966. Dağ (1991) adapted this scale to Turkish. In the study, mean, standard deviation, correlation coefficient and independent samples t-test were made use of as statistical techniques.

Results: As a result of this research prospective teachers are external oriented. First grade female students' locus of control scores are 17.45 and male students' locus of control scores are 17.32. Scores are above 23 and it means students are external oriented. Fourth grade male students' locus of control scores is higher than the female students'. Findings show that students' critical thinking scale total scores and subscale scores are low out of "decide based upon evidence" subscale. Correlation between critical thinking scale scores and locus of control scores is significant, positive and low correlation. But there is no significant relationship between locus of control scale and "recognizing problem" subscale. In this study, mean of locus of control scale score was calculated. Student whose score lower than mean called "internal oriented" and whose score upper than mean called "external oriented". T-test was used to analyze these groups' critical thinking scores. External oriented students' scores are higher than internal oriented students' critical thinking scores.

Discussions: In this study, relationship between critical thinking and locus of control was investigated. There is meaningful, positive and low correlation between critical thinking and locus of control. There is no differences were found terms of gender. This finding is parallel with other research findings (Saracaloğlu at all, 2005). Locus of control scores is among 16.64-17.40. It means that prospective teachers are external oriented. On the other hand teachers take decision based upon evidence. It is desired teacher qualification that investigating evidences but being external oriented isn't desired qualification. According to the Dönmez (1975) being internal oriented person who can control itself is a positive personality qualification and being external oriented person who believe power keep control of somebody else is a negative personality qualifications. Critical thinking is an attitude and locus of control is a personality and according to the findings there is a relationship between them. So there

* One part of this research has been presented in 18th. National Educational Sciences Conferences.

† Prof. Dr., Adnan Menderes University, Faculty of Education, Curriculum and Instruction Department, sedasaracal@gmail.com.

‡ Res. As., Adnan Menderes University, Faculty of Education, Curriculum and Instruction Department, seyilmaz@adu.edu.tr

must be new research about factors that affect students' critical thinking attitudes and locus of control and predictors of critical thinking and locus of control.

Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Tutumları ile Denetim Odaklarının İncelenmesi*

A. Seda SARACALOĞLU†

Serap YILMAZ‡

Öz: Sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme tutumları ve denetim odakları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bu araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Adnan Menderes Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi ve Muğla Üniversitesi sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim görmekte olan öğrenciler, örnekleme ise bu üniversitelerin sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim görmekte olan 155 birinci ve 151 dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmaya ilişkin veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen “Eleştirel Düşünme Ölçeği” ve “Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği” aracılığı ile toplanmıştır. Verilerin analizinde istatistiksel teknikler olarak korelasyon ile t-testinden yararlanılmıştır. Araştırma sonunda sınıf öğretmenliği lisans programı öğrencilerinin dış denetim odağına sahip oldukları görülmüştür. Dördüncü sınıf erkek öğrencilerin puanlarının kız öğrencilerin puanlarından düşüktür. Dikkatleri çeken bir diğer nokta dış denetim odağına sahip öğretmen adaylarının eleştirel düşünme tutum puanlarının daha yüksek olmasıdır. Bulgulara genel olarak bakıldığında eleştirel düşünme tutumu ile denetim odağı arasında pozitif yönde düşük bir ilişki belirlendiği, akıldığında genel olarak öğrencilerin “Kanıtla Dayalı Karar Verme” alt ölçeği dışındaki eleştirel düşünme toplam puan ve alt ölçek puan ortalamalarının düşük olduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Eleştirel düşünme, denetim odağı, öğretmen adayı

Giriş

İnsanın sahip olduğu ve onun doğayla uyum içerisinde yaşamasını, doğanın sunduğu olanakları gereksinimlerini karşılamada kullanmasını sağlayan temel niteliği düşünme becerisidir. Bu beceri belli sınırlar içerisinde doğuştan getirilmekle birlikte, yaşantı yoluyla geliştirilmekte ve etkili kullanılması sağlanabilmektedir. Eleştirel düşünme de düşünme becerisinin etkili kullanılması ile ortaya çıkan üst düzey düşünme becerileri arasındadır. Düşünme becerisini konu alan tartışmaların yerini alan eleştirel düşünme bireylerin nasıl düşündükleri ve nasıl karar verdiklerini açıklamaya çalışmaktadır (Kazancı, 1989). Eleştirel düşünme, öğretilmesi hedeflenen bir temel düşünme becerisi olarak programlarda yerini almıştır. Okulöncesi kurumlarda iletişim becerilerinin geliştirilmesi ile başlayan eleştirel düşünme becerisi ve tutumu kazandırma çalışmaları, yüksek öğretime kadar devam etmektedir. Temelde bakıldığında eleştirel düşünen birey sorunların nedenlerini derinlemesine ve farklı açılardan inceleyebilen, anlamaya çabalayan, gerekli durumlarda karşı koyan, olayları nesnel biçimde değerlendiren, bu yolda iyi ile kötüyü doğru ile yanlış kolaylıkla ayırabilen bireylerdir. Eleştirel düşünme ile birey düşünme özgürlüğü kazanmanın yanında yeni şeyler keşfetme, kendini geliştirme duygusunu da hissetmektedir (İpşiroğlu, 1997).

Ferrett'e (1997, akt: Çetin, 2008) göre eleştirel düşünen kişiler meraklı, yerinde sorular soran, analiz yapabilmek için ölçütler arayan, diğerlerini dinleyen, dönüt veren, inanç ve varsayımları gerçeklerle karşılaştırabilen, kararını tüm bu süreçlerin sonuna dek erteleyebilen kişilerdir. Kazancı (1985) eleştirel düşünmeyi bilişsel faktörlerin ve sonradan edinilen yaşantıların etkilediğini belirtmektedir. Enis'e (1985) göre eleştirel düşünen birey gözlem, katılım, genelleme, sorgulama, nedenleri değerlendirme ve ilgi gibi yeteneklere sahiptir. Eleştirel düşünme nedenlerin doğru değerlendirilmesidir. Bir şeyi yapmadan ya da ona inanmadan önce nedenleri sorgulama, yoğun düşünme ve sonrasında karar vermedir (Enis, 1985). Eleştirel düşünen birey özellikleri incelendiğinde eleştirel düşünmenin alt boyutlarını ortaya koymak da kolaylaşmaktadır. Soru soran, neden arayan,

* Bu makalenin bir bölümü 18.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

† Prof. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim ABD, sedasaracal@gmail.com

‡ Araş. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim ABD, seyilmaz@adu.edu.tr

varsayım oluşturup bunları sınyayan, sonuçlar üzerinde düşünen, çıkarımda bulunan, yeni kanıtlar araştıran ve gerekli durumlarda fikrini gözden geçirerek önyargısız düşünebilen bireyler eleştirel düşünür olarak tanımlanabilmektedir. Aynı zamanda bu özelliklerin her biri farklı araştırmacılar tarafından eleştirel düşünmenin “alt boyutu” olarak tanımlanmıştır (Watson ve Glasser, 1964; Kazancı, 1989; Facione, 1990; Ennis, 1991; Halpern, 1996)

Günümüzde denetim kavramı, davranışın bilişsel nedenlerinin araştırılmasında önde gelen kavramlardan biri olarak ele alınmaktadır. Denetim algısı; herhangi bir durum ya da davranış sonrasında oraya çıkan durumun (dl ya da cezanın) bireyin kendisi tarafından ya da birey dışındaki etmenler tarafından kontrol edildiğine ilişkin beklentiler bütünüdür (Dönmez, 1983:1986; Rotter, 1990; Dağ, 1991). Davranışçı kuram ve bilişsel kuramın ilkelerinden yola çıkılarak ortaya atılan “sosyal / toplumsal öğrenme kuramı” içerisinde tanımını bulan denetim odağı temelde bir davranışın sergilenmesi ve bunun devamında gerçekleşen olaylara ilişkin beklentiyi / inancı ele almaktadır. Bireyler sergiledikleri davranış sonrasında ortaya çıkan durumu kendi çabası olarak görür ve kendi davranışlarının olası sonucu olarak açıklarsa “içten denetimli” olarak nitelendirilirken, sonuçları kişisel çabaları dışındaki faktörlere bağlayarak açıklama yolunda giderlerse “dıştan denetimli” olarak nitelendirilirler (Yeşilyaprak, 2004). Dağ (1992)’a göre denetim odağı kişiliğin bir boyutu olarak ele alınmakta ve davranışları ya da kişilik değişkenlerini açıklamada önemli görülmektedir (Dağ, 1992). Genel olarak bakıldığında içten denetimli bireylerin aktif, girişimci, mücadeleci, uyumlu, duygusal yönden daha sağlıklı ve dengeli oldukları (Phares, 1976, Strickland, 1978, Pandey, 1979; akt.: Canbay, 2007; Dönmez, 1983; Yeşilyaprak, 2004), dıştan denetimli bireylerin ise farklı konularda yeterlikleri ve beklentileri sınırlı olan, kuşkulu, kaygı düzeyi yüksek, yaşamı ve olayları kabul düzeyi düşük bireyler oldukları görülmektedir (Devin, 1982, Lefcourt, 1976, akt: Canbay, 2007; Alpars, 2007; Yeşilyaprak, 2004).

Genel olarak bakıldığında; iç denetim odaklı bireylerin özelliklerinin eleştirel düşünme becerisine sahip birey özellikleri ile paralellik gösterdiği söylenilebilir. Neden arama, nedenleri doğru değerlendirme ve inanmadan önce nedenleri yeniden sorgulama becerileri eleştirel düşünmen ve iç denetim odağına sahip bireylerin ortak özellikleri olarak sıralanabilir. Bu noktada denetim, iç ve dış denetim odağı kavramları önem kazanmaktadır. Çünkü denetim odağı ve eleştirel düşünmenin her ikisi de bilişsel süreçlere dayanan kavramlardır (ırakoğlu, 2006). Bu iki kavramın birbirleri ile olan ilişkisini inceleyen sınırlı sayıda araştırma olmakla birlikte dolaylı yönden bu ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar (ırakoğlu, 2006; Derelioğlu, 2004) bulunmaktadır.

Eğitim programlarına bakıldığında ise gerek eleştirel düşünmeye ilişkin becerilerin gerekse i denetimli bireye ilişkin özelliklerin ilköğretimden başlayarak öğrencilere kazandırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Kazancı (1989) bu hedefin  önemli gerekçesi olduğunu belirtmektedir. Bunlardan birincisi, öğrencilerin yaşamları boyunca verecekleri önemli kararların başarı derecesinin eleştirel düşünme becerileriyle paralel olmasıdır. İkincisi, eleştirel düşünme gücünün, propaganda, reklam vb. tekniklerin olumsuz etkilerinden bireyleri korumasıdır. ncs, eleştirel düşünme gücünün ancak erken yaşlarda geliştirilip kullanılmaya başlanırsa etkili olması durumudur (Kazancı, 1989).

Eğitim alanında yaşanan değişim, kendisini zgr ve demokratik toplumun bir parçası olarak gören ve kendisini açık bir biçimde ifade edebilen, olayları nedensellik algısı içinde tartışabilen öğretmenler yetiştirme dşncesini ne çıkarmaktadır. Öğretmen, eleştirel düşünen, yaşadığı olayların, daha çok kendi denetimlerinde olduğu inancını taşıyan bireylerin birlikte yaşadığı bir toplumun oluşturulması sürecinde rol önemli oynamaktadır. Bu bağlamda özellikle sınıf ğretmenlerinin ğretim sürecinde açık ya da örtük olarak verdiği mesajlar, dünyaya ve bilime bakış açıları, olayları sorgulama ve yorumlama biçimleri öğrenme-öğretme etkinliklerine yansıtılabilmektedir. Bu nedenle de sınıf ğretmenlerinin dşnme becerileri, olayları ve oluş nedenlerini ele alış biçimleri incelenmelidir. Başol ve Türkoğlu (2009) araştırmalarında ğretmen adaylarının dşnme stilleri ile denetim odakları arasında ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırmada ğretmen adaylarının dşnme stilleri ile i veya dış denetim inancına sahip olmalarının birbiriyle ilişkili olduğu ve çeşitli faktörlerin bu duruma etki edebileceği; dolayısıyla bireyin denetim odağı durumunun dşnme stilleri üzerinde etkili olabileceği bulgusuna ulaşılmıştır. Öte yandan bu eğilim ve becerilerin öğretilbilir ve geliştirilebilir

olduğu düşünüldüğünde; öğretmen yetiştiren kurumlar olan eğitim fakültelerinde öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve denetim odaklarının belirlenmesine yönelik çalışmaların yapılması ve programlarda bu eğilim ve becerilerin geliştirilmesine yönelik etkinliklere yer verilmesi sağlanabilir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim görmekte olan öğrencilerin eleştirel düşünme tutumları ve denetim odakları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme puanları ile denetim odağı puanlarının sınıflara göre dağılımı nasıldır?
2. Sınıf öğretmeni adaylarının denetim odağı puanları ile eleştirel düşünme tutum ölçeği ve alt ölçekleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
3. Sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme tutum ölçeği puanları iç ve dış denetim odağına sahip olmalarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Sınıf öğretmenliği lisan programı öğrencilerinin eleştirel düşünme tutumları ile denetim odakları arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırma; tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini Adnan Menderes Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi ve Muğla Üniversitesi'nde sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklemi ise bu üniversitelerin sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim görmekte olan 155 birinci ve 151 dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Öğrencilerin seçiminde küme örnekleme yapılmış, üniversitelerin sınıf öğretmenliği lisans programında öğrenim görmekte olan öğrenci sayılarından yola çıkılarak her üniversiteden 2'şer sınıf örnekleme alınmıştır. Araştırmanın ulaşılabilen örnekleme ilişkin bilgiler çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1: Örnekleme ilişkin bilgiler

	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	158	51,3
Erkek	147	47,7
Belirtmemiş	3	1
Toplam	308	100,0
<i>Üniversite</i>		
ADÜ	165	53,6
PAÜ	78	25,4
MÜ	64	20,8
Belirtmemiş	1	,2
Toplam	308	100,0
<i>Sınıf</i>		
Birinci sınıf	155	50,3
Dördüncü sınıf	151	49,0
Belirtmemiş	2	,7

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya ilişkin veriler araştırmacı tarafından geliştirilen “Eleştirel Düşünme Ölçeği” ve “Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği aracılığı ile toplanmıştır.

Araştırmada kullanılan eleştirel düşünme ölçeği, araştırma kapsamında, araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 19 madde ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğe ilişkin son geçerlik-güvenirlilik çalışması 2008-2009 öğretim yılı bahar yarıyılında eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan 307 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma kapsamında tekrarlanan temel bileşenler analizi sonucunda her bir alt ölçeğe ilişkin cronbach alpha güvenirlik katsayıları, sırasıyla .69 (denence kurma), .71 (kanıta dayalı karar verme), .70 (sorunu tanıma), .62 (bilgi toplama) olarak hesaplanmıştır. Yine bu çalışmada kapsamında yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonuçları ölçeğin dört faktörlü yapısını doğrulamıştır. Elde edilen $X^2=398.703$, $df / X^2=0.36$, $RMSEA=0.07$, $NNFI=0.85$, $CFI=0.87$ ve $GFI=0.88$ değerleri modelin veri uygunluğunu göstermektedir. Ölçekte yer alan maddeler ve faktör analizine ilişkin sonuçlar Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2: Eleştirel Düşünme Ölçeği Faktör Analizi ve Madde Analizi Sonuçları

FAKTÖERLER VE FAKTÖRLERDE YER ALAN MADDELER	Faktör Yüğü	Anti-ıııaj korelasyon katsayısı	Ortalama	Standart sapma	Madde alt ölçek r	Alt-Üst Gruplar t-Değerleri
DENENCE KURMA						
25. Bir görüşün doğruluğu o görüşe katılan kişi sayısına bağlıdır.	.678	.630	3.68	1.05	.666	11.54
45. Doğru yanıt biliniyorsa diğer seçeneklerin incelenmesine gerek yoktur.	.608	.725	3.58	1.03	.613	11.04
34. En doğru yol daha önce gidilmiş olandır.	.603	.772	3.24	1.02	.623	12.83
6. Her şey görüldüğü gibidir.	.590	.618	3.76	1.06	.596	9.65
9. Karşıt görüşleri anlamaya çalışmak zaman kaybıdır.	.574	.744	4.13	.92	.609	9.86
19. Doğru soyluyor olsa da sevmediğim kişilerin görüşlerini önemsemem.	.560	.798	3.81	1.10	.626	12.25
KANITA DAYALI KARAR VERME						
12. Bildiğimden şaşmam.	.813	.768	3.30	1.06	.762	16.11
10. İnanđıklarım doğrudur.	.722	.866	2.81	1.00	.641	12.22
13. Doğruluğuna inandığım bir konuda kanıt aramam.	.637	.712	3.08	1.05	.686	12.53
11. Bir sorunun çözüümü için aklıma ilk geleni uygularım.	.622	.865	2.92	.99	.643	12.55
14. Tükürdüğümü yalamam.	.532	.715	3.07	1.23	.647	13.20
SORUNU TANIMA						
17. Her şeyin bir nedeni vardır.	.728	.740	4.37	.76	.640	10.55
26. Ortada bir sorun varsa mutlaka sorumluları da vardır.	.714	.790	4.02	.861	.630	11.28
22. Her şey birbirine bağlıdır.	.666	.714	3.94	.84	.704	15.34
43. Geçmişte olanları merak ederim.	.596	.843	4.13	.81	.653	11.48
21. Bir sorunu çözmek için önce sorunu anlamak gerekir.	.503	.848	4.55	.66	.581	8.73
BİLGİ TOPLAMA						
5. Yeterli bilgi olmadan karar vermem.	.771	.736	3.80	.82	.762	17.57
1. Karar vermeden önce farklı kaynaklardan bilgi toplarım	.767	.789	4.03	.79	.782	15.86

Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği ise, yetenek, şans ve kader ile belirlenmiş algıların farklılıkları ile ilgili genel beklentileri ölçmek amacı ile Rotter tarafından 1966'da geliştirilen 29 maddelik zorunlu-tercih anketi olarak tanımlanmaktadır. Ölçekte yer alan 29 maddenin 6'sı (1,8,14,19,24,27) dolgu maddesi olup değerlendirmeye dahil edilmemektedir. Ölçekte yer alan diğer maddelerde ise ikili önermelere verilen yanıtlara göre 1 ve 0 olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak maksimum puan 23, minimum puan 0'dır. Ölçekten alınan puan 23'e yaklaştıkça dış denetim odağına sahip olunduğunu, düşük olması ise iç denetim odağına sahip olunduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkiye için yapılan geçerlik-güvenirlik çalışmasında test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .83 KR-20 tekniği ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı, .68 Cronbach alpha tutarlılık katsayısı .70 olarak bulunmuştur (Dağ, 1991).

Ölçme araçları eğitim fakültelerinde öğrencilere ders saatlerinde toplu halde uygulanmıştır. Öğrencilere çalışmanın amacı açıklanmış, araştırmaya katılmak isteyenlere ölçme araçları sunulmuştur. Elde edilen verilerin analizinde istatistiksel teknikler olarak, ortalama, standart sapma, pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ile t-testinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin eleştirel düşünme tutumları ve denetim odaklarına ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Tutumları ve Denetim Odaklarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

Ölçekler	Sınıf	Cinsiyet	N	\bar{x}	Ss
Denetim Odağı	1.Sınıf	Erkek	63	17.32	2.04
		Kadın	91	17.45	2.60
	4. Sınıf	Erkek	84	16.64	2.35
		Kadın	67	17.70	2.52
Sorunu Tanıma	1.Sınıf	Erkek	63	1.68	.49
		Kadın	91	1.72	.41
	4. Sınıf	Erkek	84	1.74	.62
		Kadın	67	1.65	.42
Bilgi Toplama	1.Sınıf	Erkek	63	1.88	.61
		Kadın	91	2.02	.50
	4. Sınıf	Erkek	84	1.92	.68
		Kadın	67	1.90	.58
Denence Kurma	1.Sınıf	Erkek	63	2.24	.67
		Kadın	91	2.31	.45
	4. Sınıf	Erkek	84	2.39	.69
		Kadın	91	2.30	.59
Kanıt Dayalı Karar Verme	1.Sınıf	Erkek	63	3.04	.50
		Kadın	91	2.97	.49
	4. Sınıf	Erkek	84	3.10	.55
		Kadın	67	2.88	.44
Eleştirel Düşünme Toplam	1.Sınıf	Erkek	63	2.21	.37
		Kadın	91	2.26	.29
	4. Sınıf	Erkek	84	2.29	.42
		Kadın	67	2.18	.33

Tablo 1 incelendiğinde genel olarak sınıf öğretmenliği lisans programı öğrencilerinin dış denetim odağına sahip oldukları görülmektedir. Birinci sınıfa devam etmekte olan kız öğrencilerin denetim odağı puanları 17.45, erkek öğrencilerin puanları 17.32'dir. Puanların 23'e yakın olması

birinci sınıf öğrencilerinin “dış denetim odağına” sahip olduklarını göstermektedir. Dördüncü sınıf öğrencilerin ölçeğe ilişkin puanlarına bakıldığında benzer sonuçlar görülmekle birlikte erkek öğrencilerin puanlarının kız öğrencilerin puanlarından düşük olduğu gözlenmektedir.

Eleştirel düşünme ölçeği toplam ölçek ve alt ölçeklere ilişkin puan ortalamalarına bakıldığında genel olarak öğrencilerin “Kanıtı Dayalı Karar Verme” alt ölçeği dışındaki puan ortalamalarının düşük olduğu görülmektedir.

Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin Rotter İç-Dış Denetim Odağı ölçeği ile Eleştirel Düşünme Ölçeği’nden elde ettikleri puanlar arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayıları hesaplanarak bakılmıştır. Ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Tutum Puanları ve Denetim Odağı Puanları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Ölçekler	Denetim Odağı	Eleştirel Düşünme Toplam	Sorunu Tanıma	Bilgi Toplama	Denence Kurma	Kanıtı Dayalı Karar Verme
Denetim Odağı	1	.24**	.11	.21**	.12*	.18**
Eleştirel Düşünme Toplam		1	.61**	.73**	.73**	.52**
Sorunu Tanıma			1	.45**	.23**	.05
Bilgi Toplama				1	.29**	.11*
Denence Kurma					1	.33**
Kanıtı Dayalı Karar Verme						1

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

Tablo 2 incelendiğinde eleştirel düşünme ölçeği toplam puanı ile ölçeğe ilişkin alt ölçeklerden elde edilen puanlar arasında pozitif yönde yüksek anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Bilgi toplama ve denence kurma alt ölçekleri ile eleştirel düşünme ölçeği toplam puanları arasındaki korelasyon .73 olarak görülmektedir.

Denetim odağı ile eleştirel düşünme ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde düşük korelasyona rastlanmıştır. Denetim odağı puanı ile eleştirel düşünme alt ölçeklerinden sorunu tanıma alt ölçeğine ilişkin puanları arasında ilişki anlamlı bulunmazken diğer alt ölçeklerle yine düşük korelasyona sahip olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin denetim odağı ölçeğinden elde ettikleri puan ortalaması belirlenerek, puanı ortalama puanın “1” standart sapma altında olan bireyler “iç denetim odaklı”, “1” standart sapma üstünde olan bireyler ise “dış denetim odaklı” olarak gruplanmıştır. Böylelikle aşırı uçların belirlenmesine dayanan 219 kişiden oluşan yeni bir örneklem oluşturulmuştur. İç ve dış denetim odağına sahip bireylerin eleştirel düşünme puanları t-testi ile analiz edilmiş, analize ilişkin sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: İç ve dış denetim odağına sahip öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamalarının dağılımına ilişkin t-testi sonuçları

Ölçekler	Denetim Odağı	N	\bar{X}	Ss	sd	t
Sorunu Tanıma	İç	118	1.64	.43	217	1.37

	Dış	101	1.74	.42		
Bilgi Toplama	İç	118	1.79	.55	217	3.56*
	Dış	101	2.05	.54		
Denence Kurma	İç	118	2.24	.59	217	1.93
	Dış	101	2.35	.31		
Kanıtı Dayalı Karar Verme	İç	118	2.94	.57	217	1.67
	Dış	101	2.35	.60		
Eleştirel Düşünme Toplam	İç	118	2.15	.36	217	3.27*
	Dış	101	2.30	.31		

* $p < .01$

Tablo 3 incelendiğinde eleştirel düşünme ölçeği toplam ölçek puan ortalaması [$t(217)=3.27$, $p < .01$] ve bilgi toplama alt ölçeğine ilişkin puan ortalamasının [$t(217)=3.56$, $p < .01$] iç ve dış denetim odağına sahip öğrenciler arasında farklılaştığı görülmektedir. Bilgi toplama alt ölçeğine ilişkin puan ortalamaları incelendiğinde dış denetim odağına sahip öğrencilerin puan ortalamalarının, iç denetim odağına sahip öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünme ölçeği toplam ölçek puan ortalamaları ele alındığında da benzer durumla karşılaşmakta, dış denetim odağına sahip öğrencilerin puan ortalamalarının, iç denetim odağına sahip öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek olduğu gözlenmektedir.

Araştırma bulguları incelendiğinde hem iç denetim odağına hem de dış denetim odağına sahip öğretmen adaylarının eleştirel düşünme tutumuna ilişkin puan ortalamalarının en düşük olduğu alt boyutun “sorunu tanıma” alt boyutu olduğu görülmektedir ($X_i=1.64$, $X_d=1.74$). Genel olarak dış denetim odaklı öğretmen adaylarının eleştirel düşünme tutum puanları daha yüksektir. Yalnızca” kanıtı dayalı karar verme” alt boyutunda iç denetim odağına sahip öğretmen adaylarının eleştirel düşünme tutumu puan ortalamaları daha yüksektir.

TARTIŞMA, YORUM ve ÖNERİLER

Bu araştırma ile sınıf öğretmenliği lisans programı öğrencilerinin eleştirel düşünme puanları ile iç ve dış denetim odağı puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Öğretmen adaylarının denetim odağı puanları incelendiğinde öğrencilerin genel olarak dış denetim odaklı oldukları görülmektedir. Öte yandan öğretmen adaylarının denetim odağı puanları cinsiyete göre değişmemektedir. Bu bulgu Saracaloğlu ve arkadaşlarının (2005) gerçekleştirdiği araştırmada lisansüstü öğrenim alan öğrencilerin denetim odağı puanları ile problem çözme becerilerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusu ile paralellik göstermektedir. 1960’lı yıllarda Rotter tarafında ortaya konan denetim kavramı psikolojide kişiliğin önemli bir bileşeni olarak ele alınmaktadır (Tümkiye, 2000; Dağ, 1991). Cinsiyet kalıtsal bir özellik olmakla birlikte cinsiyet rolleri yaşantı yolu ile temelde gözlem yolu ile ve model alarak öğrenilmektedir. Bunun yanında kişiliğin de kalıtsal ve çevresel faktörlerin ışığında şekillendiği düşünülebilir.

Eldeki araştırmada öğretmen adaylarının denetim odağı puan ortalamaları 16,64 ile 17,70 arasında değişmektedir. Bu değer ortalamaya yakın olmakla birlikte dış denetim odaklılığın göstergesi olarak (23 puana yaklaştıkça dış denetim odaklı olarak incelenir) ele alınmaktadır. Dış denetim odaklı bireyler şansı, kaderi, içinde bulunulan koşulları davranışın ya da bir olayın sonucunun sebebi olarak nitelendirmektedirler. Başarısızlık durumunda kendilerinden çok dış etkenlerin hatalı olduğunu düşünürler (Dağ, 1991; Rotter, 1990; Dönmez, 1986). Araştırmada öğretmen adaylarının dış denetim odaklı olarak belirlenmesi bu bağlamda dikkat çekicidir. Öğretmenin öğrencileri kültürel, fiziksel ve duygusal gelişimlerini sağlaması beklentisi düşünüldüğünde (Saracaloğlu, 2000) olayların sorumluluğunu kendisi dışındaki öğelerde arayan öğretmenlerin nasıl bir rol model oluşturacağı önem

kazanmaktadır. Çağdaş eğitim anlayışı bağlamında öğretmen önyargısız ve demokratik düşünebilen, beceri ve yetkinliklerinin farkında olan, olayları nesnel bakış açısı ile ele alabilen birey olarak tanımlanabilir (Atalay, 2005; Tezer, 1998). Bu bağlamda sistemde dış denetim odaklı öğretmenlerin yetişir durumda olması, bunun kaynağının ve nedenlerinin öğretmen yetiştirme sistemi içerisinde incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Araştırma bulgularına bakıldığında birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerinin denetim odağı puanları arasında anlamlı farklılıklar görülmezken dördüncü sınıfa geldiğinde erkek öğrencilerin denetim odağı puanlarında “1” puanlık düşmenin olduğu görülmektedir. İstatistiksel olarak anlam ifade etmeyen bu farka dört yıllık öğretim süreci ve öğrenci algısına etki eden diğer faktörlerin yol açmış olabileceği düşünülebilir. Bu konuya boyutsal çalışmalar yapılarak ışık tutulabilir.

Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme ölçeğine ilişkin puan ortalamalarına bakıldığında, öğretmen adaylarının sorunu tanıma ve bilgi toplama alt ölçeklerine ilişkin puan ortalamalarının düşük, denence kurma, kanıta dayalı karar verme ve toplam puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle kanıta dayalı karar verme alt ölçeğine ilişkin puanlar incelendiğinde birinci ve dördüncü sınıf erkek öğrencilerin en yüksek ortalamaya sahip oldukları dikkatleri çekmektedir.

Eleştirel düşünme ölçeği ile denetim odağı ölçeğinden elde edilen puanlara ilişkin bulgulara bakıldığında öğretmen adayları dış denetim odaklı ancak karar verme sürecinde kanıtları önemli bulur nitelikte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Öğretmen nitelikleri bağlamında ele alındığında kanıtları inceleme ve bu bağlamda karar verme istenilir bir özellikken dış denetim odaklı olma istenilen bir özellik değildir. Dönmez (1975)’e göre ise içten denetimli olmak yani kişinin kontrolün kendinde olduğuna inanması olumlu bir kişilik özelliği iken dıştan denetimli olmak yani kontrolün başka güçlerin elinde olduğuna inanmak olumsuz kişilik özelliği olarak değerlendirilmektedir. Kaya (1997) “Üniversite öğrencilerinde eleştirel akıl yürütme gücü” başlıklı çalışmasında üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme gücünü ve eleştirel düşünme gücünü etkileyen etmenleri belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucuna göre üniversite öğrencileri orta düzeyde eleştirel düşünme gücüne sahiptirler. Ayrıca öğrencilerin eleştirel düşünme gücü ile yakın ilişkisi olan bireysel özellikleri ve sorunların çözümünde kullandıkları yaklaşımlar incelendiğinde, öğrencilerin kendilerini yeterince tanımadıkları görülmektedir. Benzer bir bulgu Kökdemir (2003)’in gerçekleştirdiği çalışmada da elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, eleştirel düşünme puanları düşük ve yüksek grupların farklı karar verme davranışları gösterdikleri ve eleştirel düşünme eğilimi yüksek deneklerin daha rasyonel kararlarda buldukları, eleştirel düşünme eğilimi düşük olanların ise daha çok kestirme yol kullandıkları görülmüştür. Üniversiteyi tamamlayarak hayata atılmaya hazırlanan öğrencilerin kendilerini yeterince tanımamaları, sorun çözme sürecinde anlık çözümlere başvurmaları ve kişisel yetkinliklerinin farkında olmamaları dikkat çekicidir.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının denetim odağı puanları ile eleştirel düşünme ölçeği toplam, bilgi toplama, denence kurma ve kanıta dayalı karar verme alt ölçeklerinden elde ettikleri puanları arasında pozitif yönde düşük ilişki olduğu, eleştirel düşünme ölçeği “sorunu tanıma” alt ölçeği arasında ise ilişki olmadığı belirlenmiştir. Alanyazında belirtilen iç denetim odaklı birey özelliklerine bakıldığında, eleştirel düşünme puanları ile denetim odağı puanları arasında negatif yönde yüksek ilişki olması beklenmektedir. Çünkü denetim odağı ölçeğinden elde edilen yüksek puanlar dış denetimli olmayı, düşük puanlar ise iç denetimli olmayı işaret etmektedir. Bu bağlamda ideal öğretmenin eleştirel düşünme ölçeğinden yüksek, denetim odağı ölçeğinden ise düşük puanlar elde etmesi beklenmektedir. Başol ve Türkoğlu (2009) araştırmalarında düşünme stilleri ile denetim odağı arasında ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak burada sözü edilen ilişki negatif yöndedir. Dış denetimli bireylerde öznel ve aşamalı düşünme becerilerine ilişkin puanları düşmektedir.

Öğretmen adayları denetim odağı ölçeğinden aldıkları puanlar doğrultusunda iç ve dış denetim odaklı olarak değerlendirildiklerinde; eleştirel düşünme ölçeği sorunu tanıma, denence kurma ve kanıta dayalı karar verme alt ölçeklerinden elde edilen puan ortalamaları açısından iç ve dış denetim odaklı öğretmen adayları arasında anlamlı fark gözlenmemiştir. Sorunu tanıma alt ölçeği dışında öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamaları yüksektir. Buna ek olarak bilgi toplama ve ölçeğe ilişkin toplam puan ortalamaları incelendiğinde dış ve iç denetim odaklı öğretmen adayları arasında anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir. Ortalamalar bu farklılığın dış denetim odaklı öğretmen adayları lehine olması dikkat çekicidir. Dış denetim odaklı bireylerde eleştirel düşünme tutumunun düşük olması beklenirken orta düzeyde olması öğretmen yetiştiren kurumlar ve bu kurumlarda gerçekleştirilen öğretim faaliyetlerini sorgulatmaktadır. Çünkü öğretmenlerin sahip olduğu kişilik

özellikleri, tutum ve davranışlar öğrenciler üzerinde oldukça etkilidir. Tokyürek (2001) tarafından gerçekleştirilen araştırmada öğretmen tutumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri üzerinde etkili olduğu bulgusu ortaya konmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında şu öneriler getirilmiştir:

- Farklı bir örnekleme araştırma tekrarlanarak öğretmen adaylarının eleştirel düşünme tutumları denetim odağı türüne göre yeniden incelenebilir.
- Bu araştırma öğretmen adayları ile gerçekleştirilmiştir. Benzer çalışma görev yapmakta olan öğretmenlerle gerçekleştirilerek uygulamada aktif olarak rol alan öğretmenlerin var olan durumu betimlenebilir.
- İç ve dış denetim odağına sahip olduğu belirlenen öğretmen adayları ile karar verme ve düşünme süreçlerini ortaya koymayı amaçlayan görüşmeler yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Alpars, G. (2007), *Düşünme eğitimi programının çocukların denetim odağı algılarına etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Atalay, C. (2005). *Öğretmen liselerindeki öğrencilerin kişilik özellikleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Başol, G. & Türkoğlu, E. (2009). Sınıf öğretmeni adaylarının düşünme stilleri ile kontrol odağı durumları arasındaki ilişki, *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, 732-757.
- Canbay, S. (2007). *İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin iş doyumu ve denetim odağı ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çetin, A. (2008). *Sınıf öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme gücü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Uludağ, Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bursa.
- Çırakoğlu, C. O. (2006) *Role of locus of control and critical thinking in handling dissatisfactions in romantic relationships of university students* (Yayımlanmamış doktora tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Dağ, İ. (1991) Rotter'ın İç-Dış kontrol odağı ölçeği (RİDKOÖ)'nin üniversite öğrencileri için geçerlik güvenirlik çalışması, *Psikoloji Dergisi*, Aralık 1991, Cilt 7, Sayı 26, 10-17.
- Dönmez, A. (1983). Denetim odağı ve çevre büyüklüğü, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16 (1), 37-47.
- Dönmez, A. (1986). Denetim odağı: temel araştırma alanları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18 (1-2), 259-280.
- Enis, R. H. (1985). A logical basis for measuring critical thinking skills. *Educational Leadership*, October, 1985.
- Ennis, R.(1985), *Goals for critical thinking curriculum*, Wadsworth Publishing Company, Belmont (ERIC no:16476)
- Facione, P. A. (1990). *Critical Thinking, A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction “ The Delphi Report” (Executive Summary)*, California Academic Press Millbrae., http://www.insightassessment.com/pdf_files/DEXadobe.PDF adresinden 18.03.2009 tarihinde alınmıştır.
- Halpern, F. D. (1996) *Thought and knowledge: an introduction to critical thinking*, Lawrence Erlbaum Associates
- İpşiroğlu, Z. (1997). *Düşünmeyi öğrenme ve öğretme*, İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaya, H. (1997). *Üniversite öğrencilerinde eleştirel akıl yürütme gücü* (Yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Kazancı O.(1989), *Eğitimde eleştirici düşünme ve öğretimi*, İstanbul: Kazancı Kitap A.Ş.
- Kökdemir, D. (2003). *Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme* (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

- Rotter, J. B. (1990) Internal versus external control of reinforcement: a case history of a variable, *American Psychologist*, April, Vol.45, No:4, 489-493
- Saracaloğlu, A.S., Serin, O. & Bozkurt, N. (2005). Eğitim bilimleri enstitüsü öğrencilerinin problem çözüme ve denetim odağı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi”, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi Eğitimde Bilime Katkı Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Özel Sayısı*, Yıl 2005, Sayı 17, 237-242.
- Saracaloğlu, A. (2000). *Fen ve edebiyat fakülteleri öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin görüşleri*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını (100).
- Şimşek, H. & Yıldırım, A. (2005) *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Tezeer, F. (1998). *İdeal öğretmen kişilik özellikleri: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi öğretmen adaylarının ideal öğretmen kişilik özelliklerini algılamaları üzerine bir çalışma*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Tokyürek, T. (2001). *Öğretmen tutumlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sakarya.
- Tümkaya, S. (2000). İlkokul öğretmenlerindeki denetim odağı ve tükenmişlikle ilişkisi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2000, Sayı:8 IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu, 15-16 Ekim 1999, Özel Sayı
- Watson, G. & Glaser, M. E. (1994). *Watson-Glaser Critical Thinking Appraisal Manual Form S*, New York: Harcourt, Brace & World Inc.
- Yeşilyaprak, B. (2004) *Denetim Odağı* (Edt: Kuzgun, Y. & Deryakulu, D.) *Eğitimde Bireysel Farklılıklar*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.